

انتشارات
دنیای اقتصاد

به نام آن که جان را فکرت آموخت

سرشناسه: ایرانپور، فرهاد، ۱۳۳۷ -/ عنوان و نام پدیدآور: مبانی و کاربرد تحلیل اقتصادی در حقوق خصوصی
: رویکردی رفتارگرایانه و کارکردگرایانه به بنیان‌های حقوق خصوصی/فرهاد ایران‌پور. / مشخصات نشر:
تهران: انتشارات دنیای اقتصاد، ۱۳۹۷. / مشخصات ظاهری: ۳۷۶ص. / فروست: اقتصاد و حقوق. / شابک:
۹-۴۱-۰۴۹۷-۶۰۰-۹۷۸/ وضعیت فهرست نویسی: فیپا/ موضوع: حقوق مدنی -- جنبه‌های اقتصادی / موضوع:
Civil rights -- Economic aspects / موضوع: حقوق و اقتصاد / موضوع: Law and economics / موضوع:
اقتصاد خرد / موضوع: Microeconomics / موضوع: رقابت / موضوع: Competition / موضوع: کالاها / موضوع:
Commercial products / رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ م۲ الف/۹ / ک۶۲۳ / رده بندی دیویی: ۳۴۶ / ۰۰۱ / شماره
کتابشناسی ملی: ۵۴۷۴۵۹۸

مبانی و کاربرد تحلیل اقتصادی در حقوق خصوصی

رویکردی رفتارگرایانه و کارکردگرایانه به بنیان‌های حقوق خصوصی

فرهاد ایران‌پور (دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران)

مبانی و کاربرد تحلیل اقتصادی در حقوق خصوصی (رویکردی رفتارگرایانه و کارکردگرایانه به بنیان‌های حقوق خصوصی) / ناشر: انتشارات دنیای اقتصاد / مولف: فرهاد ایران‌پور (دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران) / مدیر هنری: حسن کریم‌زاده / طراح جلد: ؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟ / صفحه‌آرا: مریم فتاحی / مدیر تولید: انوشه صادقی آزاد / نوبت چاپ: اول-۱۳۹۷ / شمارگان: ۵۰۰ نسخه / شابک: ۹۶۴۱-۰۴۱-۶۰۰-۴۹۷-۹۷۸ / چاپ: پردیس / تمام حقوق این اثر محفوظ و متعلق به نشر دنیای اقتصاد است / نشانی انتشارات: تهران، خیابان مطهری، بین سنایی و میرزای شیرازی، شماره ۳۷۰، طبقه سوم / تلفن: ۸۷۷۶۲۱۳۶ / نشانی فروشگاه: تهران، خیابان قائم‌مقام فراهانی، ضلع شمال غربی میدان شعاع، شماره ۱۰۸ / تلفن: ۸۷۷۶۲۷۴۷ / پست الکترونیک: book@den.ir / پایگاه اینترنتی: book.den.ir

مقدمه	۱۳
کتاب اول	
مفاهیم و بنیان‌های علم اقتصاد خرد	
دقتر اول: مفاهیم و اندیشه‌ها	۲۳
بخش اول: مفاهیم اولیه	۲۳
بخش دوم: اثر علمی بودن؛ و مکاتب	۲۸
مقدمه	۲۸
دقتر دوم: مقدمه‌ای بر قاعده‌ها و اصول حاکم بر اقتصاد خرد	۳۳
بخش اول: اصول حاکم بر علم اقتصاد خرد	۳۳
بخش دوم: تقاضا	۳۶
فصل اول: قاعده ناظر به شکل‌گیری تقاضا:	۳۶
فصل دوم: قاعده‌های ناظر به کالای موضوع تقاضا	۳۸
بخش سوم: قاعده‌های حاکم بر عرضه	۳۹
بخش چهارم: قاعده‌های حاکم بر تعادل عرضه و تقاضا	۴۰
فصل اول: تعادل در تحلیل جزئی	۴۱
مبحث اول: قاعده نقطه تعادل	۴۲
مبحث دوم: قاعده‌های ناظر به کارایی:	۴۴
فصل دوم: تعادل عمومی؛ وضعیت اقتصاد رفاه	۴۷
مبحث اول: شرط رسیدن به بهینه پارتو در تولید:	۴۷
مبحث دوم: شرط رسیدن به بهینه پارتویی در مبادله:	۴۷
مبحث سوم: شرط رسیدن به بهینه پارتویی به طور همزمان در تولید و مبادله:	۴۷

بخش پنجم: قاعده‌های ناظر به کسش	۴۸
فصل اول: کسش قیمتی تقاضا	۴۸
مبحث اول: درجه ضروری بودن کالا	۴۹
مبحث دوم: درجه جانمایی کالا	۴۹
مبحث سوم: تأثیر زمان در کالا	۴۹
مبحث چهارم: مخارج مربوط به کالا	۵۰
فصل دوم: کسش درآمدی تقاضا	۵۰
فصل سوم: کسش قیمتی عرضه	۵۱
بخش ششم: نظریه رفتار مصرف‌کننده	۵۱
فصل اول: تقاضا و مطلوبیت	۵۲
مبحث اول: قاعده‌های ناظر به مطلوبیت	۵۲
مبحث دوم: قاعده نقطه سیری یا نقطه اشباع	۵۳
فصل دوم: قاعده‌های حاکم بر تقاضا و منحنی‌های بی‌تفاوتی	۵۵
فصل سوم: تعادل مصرف‌کننده	۵۶
فصل چهارم: قاعده تعادل عمومی مبادله	۵۷
فصل پنجم: قاعده ناظر به تعادل عمومی تولید	۵۸
بخش هفتم: قاعده‌های ناظر به نظریه رفتار تولیدکننده	۵۹
مقدمه	۵۹
فصل اول: قاعده‌های حاکم بر تولید، فرایند تولید و عوامل تولید:	۵۹
فصل دوم: قاعده‌های ناظر به هزینه‌های تولید	۶۱
بخش نهم: بازارها	۶۶
فصل اول: بازار رقابت کامل	۶۶
فصل دوم: بازار انحصار کامل	۶۸
فصل سوم: بازار رقابت انحصاری	۶۹
فصل چهارم: بازار چندجانبه	۷۰
کتاب دوم	
بازار، بستر روابط حقوقی - اجتماعی؛ رویکردی ساختارگرا و کارکردگرا	
دفتر اول: بازار و قاعده‌های بنیادین حاکم بر آن	۷۹
بخش اول: رابطه بین عرضه و تقاضا	۷۹
بخش دوم: مفهوم طیفی بازار	۸۰
دفتر دوم: بازارهای کامل (رقابت کامل و انحصار کامل)	۸۳
بخش اول: بازار رقابت کامل، بازار آرمانی در روابط اجتماعی، بازار مبتنی بر تعادل عرضه و تقاضا	۸۳

فصل اول: مشخصه‌های بازار رقابت کامل	۸۵
مبحث اول: عدم اقتدار در بازار	۸۵
مبحث دوم: عدم اجبار در بازار رقابت کامل	۸۶
مبحث سوم: توان کامل تعامل در بازار رقابت کامل	۸۹
فصل دوم: آثار قواعد و تبعات بازار رقابت کامل	۹۱
بخش دوم: بازار انحصار کامل	۹۳
فصل اول: اوصاف بازار انحصار کامل	۹۳
فصل دوم: اثرات بد انحصار	۹۵
فصل سوم: تبعیض در قیمت	۹۶
فصل چهارم: رفتارهای قانونی ضد انحصاری	۹۶
دفتر سوم: بازارهای واقعی	۹۸
بخش اول: بازار رقابت انحصاری	۹۸
فصل اول: کالای ناهمگن	۹۹
مبحث اول: مدل مکانی محصولات ناهمگن با تمایز اندک	۹۹
مبحث دوم: مدل مکانی محصولات ناهمگن با تمایز زیاد	۱۰۰
فصل دوم: کنترل محدود قیمت	۱۰۰
فصل سوم: تبلیغات	۱۰۱
بخش دوم: انحصار چندجانبه یا بازار چندقطبی	۱۰۲
دفتر چهارم: عوامل نقص بازار و نقص کارایی بازار و رویکرد قانون‌گذاران	۱۰۳
بخش اول: عوامل نقص (شکست) بازار	۱۰۳
فصل اول: انحصار	۱۰۳
فصل دوم: عامل اثرات بیرونی	۱۰۴
فصل سوم: کالاهای عمومی	۱۰۵
فصل چهارم: عدم تقارن اطلاعات	۱۰۵
بخش دوم: نقص کارایی بازار	۱۰۶
فصل اول: مخاطره اخلاقی	۱۰۶
مبحث اول: راهکار مشارکتی	۱۰۷
مبحث دوم: راهکار اعتباری	۱۰۸
فصل دوم: مشکل تعارض منافع در نمایندگی	۱۰۹
فصل سوم: انتخاب نامناسب	۱۰۹
بخش سوم: روش برخورد قانون با عوامل نقص بازار و نقص کارایی در بازار	۱۱۰

فصل اول: روش دخالت پسینی:	۱۱۰
فصل دوم: روش دخالت پیشینی	۱۱۱
نتیجه‌گیری	۱۱۲
کتاب سوم	
تصمیم‌گیری کنش‌گران، اراده‌ها	
دفتر اول: عقلانیت فردی	۱۱۷
بخش اول: مفهوم بیرونی- رفتاری عقلانیت	۱۱۷
بخش دوم: عقلانیت فردی- اجتماعی و تقدم اولویت‌ها	۱۱۸
بخش سوم: عقلانیت فردی- اجتماعی و شخصیت حقوقی	۱۱۹
فصل اول: اشخاص در وضعیت شرکت، شخصیت حقوقی حقوق خصوصی- شرکت‌ها	۱۱۹
دفتر دوم: اشخاص در وضعیت منفرد	
بخش اول: قطعیت؛ علم به موضوع و یا تقارن اطلاعات	۱۲۳
فصل اول: تعریف	۱۲۳
فصل دوم: عقد بیع و عقد ضمان دو رویکرد متفاوت	۱۲۴
بخش دوم: عدم قطعیت، احتمالات	۱۲۷
فصل اول: عدم قطعیت در روابط اجتماعی- حقوقی	۱۲۷
فصل دوم: مصداق‌های حقوقی	۱۲۸
مبحث اول: حیات مباحات	۱۲۸
مبحث دوم: اعمال حقوقی	۱۲۸
فصل سوم: مطلوبیت انتظاری و منطق احتمالات	۱۳۲
مبحث اول: مبانی مطلوبیت انتظاری	۱۳۲
مبحث دوم: انواع احتمال (عدم قطعیت) و کنش‌گر اجتماعی و منطقی بودن مطلوبیت مورد انتظار	۱۳۵
فصل چهارم: عدم پذیرش احتمالات در عقود معاوضی و بطلان عقد	۱۴۴
مبحث اول: اصل تساوی اولیه قدرت طرفین	۱۴۵
گفتار اول: اهلیت معاملاتی یا ترجیحات	۱۴۵
گفتار دوم: انحصار	۱۴۷
گفتار سوم: اکراه	۱۴۷
مبحث دوم: انحصار و عدم کارایی تخصیصی پارتویی	۱۴۸
مبحث سوم: ضمانت اجرای اکراه، بطلان یا عدم نفوذ	۱۴۹
مبحث چهارم: اضطرار	۱۵۱
بخش دوم: تعادل اولیه بودها/ ارزش‌های مالی	۱۵۳
فصل اول: عدم وجود موضوع و عدم امکان انجام تعهد: تعادل اولیه در بودها	۱۵۳

مبحث اول: عدم وجود موضوع	۱۵۳
مبحث دوم: عدم امکان انجام تعهد: احتمال نزدیک به صفر	۱۵۵
فصل دوم: اصل تعادل پایه‌ای ارزش‌های اقتصادی	۱۵۷
مبحث اول: ارزش مالی	۱۵۷
مبحث دوم: تعادل اولیه در ارزش‌های مالی	۱۵۸
مبحث سوم: تحلیل اقتصادی بر اساس ارزش مبادلاتی در زمان انعقاد عقد	۱۶۳
بخش سوم: عدم تعادل عوضین و مرحله اجرای قرارداد	۱۶۵
فصل اول: ارزش زمانی پول	۱۶۶
فصل دوم: پذیرش تعدیل	۱۶۸
مبحث اول: پذیرش تعدیل قضایی	۱۶۸
مبحث دوم: عدم پذیرش تعدیل قضایی:	۱۶۹
بخش چهارم: اراده و تصمیم‌گیری	۱۷۲
فصل اول: اصل تقارن اطلاعات در طول مذاکرات و تحلیل بیزی نش	۱۷۲
فصل دوم: نرخ نهایی جانمایی	۱۷۳
فصل سوم: اشتباه و عدم تقارن اطلاعات	۱۷۳
مبحث اول: انواع اشتباه (عدم تقارن اطلاعات یک‌طرفه (شخصی) و دوطرفه (مشترک))	۱۷۵
بخش دوم (؟؟؟؟): ضمانت اجرای عدم تقارن اطلاعات و اشتباه ناشی از آن	۱۸۰
دفتر سوم: روابط جمعی و نظریه بازی‌ها	۱۸۵
بخش مقدماتی: بازار انحصار چندجانبه، جایگاه نظریه بازی‌ها	۱۸۵
بخش اول: مبانی نظریه بازی‌ها	۱۸۷
فصل اول: عنصر شناسی بازی‌ها	۱۸۷
فصل دوم: ارکان بازی‌ها	۱۸۹
فصل سوم: انواع بازی‌ها	۱۹۰
مبحث اول: بازی‌های رقابتی	۱۹۰
مبحث دوم: بازی‌های مشارکتی (بازی‌های همکارانه)	۲۰۶
کتاب چهارم	
کالاها یا موضوع‌های حقوقی	
دفتر اول: ماهیت کالاها: کالای خصوصی و عمومی: مالکیت	۲۱۳
بخش اول: کالای عمومی	۲۱۳
فصل اول: مصرف کالای عمومی و نهاد سواری مجانی	۲۱۵
مبحث اول: استثنای پذیرای قانونی و حقوقی، و حقوق بر آفرینش‌های فکری	۲۱۷

مبحث دوم: استثناپذیری مادی و واقعی	۲۳۵
فصل دوم: تولید کالای عمومی، (نهاد رای گیری و نهادهای عمومی)	۲۳۶
مبحث اول: نهاد رای گیری، زمینه تولید کالای عمومی	۲۳۶
مبحث دوم: تابع رفاه اجتماعی	۲۴۰
بخش دوم: کالاهای خصوصی، مشخصه‌های آن و نظام حمایتی مالکیت	۲۶۶
فصل اول: بنیان‌های حقوق مالکیت از دیدگاه تحلیل اقتصادی؛ نظریه کوز و نظریه هابز	۲۶۷
مبحث اول: تحلیل مالکیت در یک رویکرد همکارانه با تکیه بر نظریه کوز	۲۶۷
مبحث دوم: تحلیل حقوق مالکیت با رویکرد غیرهمکارانه (نظریه هابز)	۲۷۳
فصل دوم: ساختار حقوق مالکیت	۲۷۵
مبحث اول: ایجاد حق مالکیت خصوصی مفروز	۲۷۶
مبحث دوم: مالکیت مشاع	۲۷۸
مبحث سوم: مالکیت عمومی	۲۷۸
فصل سوم: آثار حق مالکیت و قاعده لاضرر	۲۸۰
مبحث اول: تحلیل اقتصادی رفتار یک انسان متعارف	۲۸۱
مبحث دوم: ضرر و زیان و هزینه بیرونی	۲۸۲
مبحث سوم: مبنای کاربرد رویکرد پیشینی و رویکرد پسینی	۲۸۴
فصل چهارم: اثبات مالکیت	۲۸۶
مبحث اول: ثبت مالکیت	۲۸۶
دفتر دوم: کالای بد، ضرر به غیر و مسئولیت مدنی	۲۹۳
فصل اول: مسئولیت مبتنی بر تقصیر	۲۹۴
مبحث اول: تقصیر، تعدی از سطح بهینه احتیاط	۲۹۵
مبحث دوم: فعالیت شخص زیان زننده یا سببیت	۳۰۲
مبحث سوم: جبران خسارت	۳۱۲
فصل دوم: مسئولیت مطلق	۳۲۱
مبحث اول: معیارهای حاکم بر مسئولیت مطلق	۳۲۲
گفتار اول: فعالیت خطر ساز مصداقی	۳۲۲
مبحث دوم: اهداف مسئولیت مطلق	۳۲۳
نتیجه	۳۲۴
دو صد قاعده در تحلیل رفتاری (در تعریف و تبیین قاعده‌های ناشی از تحلیل اقتصادی)	۳۲۵
قاعده‌های تقاضا	۳۲۶
قاعده‌های ناظر به شکل‌گیری و کالای مورد تقاضا	۳۲۶
قاعده‌های ناظر به رفتار مصرف‌کننده (تقاضا) بر اساس مطلوبیت و منحني بی تفاوتی	۳۲۷
الف) قاعده‌های ناظر به مطلوبیت	۳۲۷

ب) قاعده‌های حاکم بر تقاضا و منحی‌های بی‌تفاوتی	۳۲۷
قاعده‌های ناظر به تعادل عمومی مبادله (تصمیم‌گیری در مبادله)	۳۲۸
قاعده‌های حاکم بر عرضه	۳۲۸
قاعده‌های حاکم بر تعادل عرضه و تقاضا	۳۲۹
قاعده‌های تعادل در تحلیل جزئی	۳۳۰
قاعده‌های نقطه تعادل	۳۳۰
قاعده‌های ناظر به کارایی	۳۳۰
قاعده‌های ناظر به تعادل عمومی؛ وضعیت اقتصاد رفاه	۳۳۲
قاعده‌های ناظر به کشش	۳۳۳
قاعده‌های حاکم بر بازارها	۳۳۴
قاعده‌های حاکم بر بازار رقابت کامل	۳۳۴
قاعده‌های بازار انحصار کامل	۳۳۵
قاعده مبنایی در انحصار چندجانبه یا بازار چندقطبی	۳۳۶
قاعده‌های ناظر به عوامل نقص بازار: عوامل نقص (شکست) بازار	۳۳۶
قاعده‌های نقص کارایی بازار	۳۳۷
قاعده‌های روش برخورد قانون با عوامل نقص بازار و نقص کارایی در بازار	۳۳۷
قاعده‌های عقلانیت فردی - اجتماعی و تقدم اولویت‌ها، اهلیت، اعمال حقوقی	۳۳۸
قاعده(های) تصمیم‌گیری در قطعیت	۳۳۸
قاعده‌های تصمیم‌گیری در عدم قطعیت	۳۳۸
قاعده‌های مطلوبیت انتظاری و منطق احتمالات	۳۳۸
اشتباه (عدم تقارن اطلاعات یک‌طرفه (شخصی) و دوطرفه (مشترک))	۳۴۱
ارزش مالی (ارزش ذهنی و ارزش مبادلاتی)	۳۴۳
بازی‌ها	۳۴۴
کالاها یا موضوع‌های حقوقی	۳۴۷
قاعده‌های کالای عمومی	۳۴۷
نظریه رفاه و عدالت	۳۴۹
قاعده‌های ناظر به حقوق مالکیت	۳۵۱
قاعده‌های ناظر به کالای بد، ضرر به غیر و مسئولیت مدنی	۳۵۳
مسئولیت مبتنی بر تقصیر	۳۵۳
جبران خسارت توسط شخص ثالث	۳۵۹
اثبات مسئولیت	۳۵۹
مسئولیت مطلق	۳۶۰
منابع	۳۶۳
نمابه	۳۶۵

تقدیم به؛

آقای مهندس سعید مهتدی، به پاس زحماتشان

۱- معنای تحلیل اقتصادی و نهاد حقوقی: تحلیل اقتصادی در معنای اعم، به معنای استفاده از ابزارهای تحلیل در «اقتصاد خرد» و «اقتصاد کلان»^۱ در موضوع‌های حقوقی اجتماعی است. تحلیل اقتصادی در معنای اخص که همان روش قابل استفاده در این رساله است، به‌ویژه از ابزارهای تحلیل در «اقتصاد خرد» برای تبیین ماهیت (ساختار) و تبیین اثر (کارکرد) یک نهاد حقوقی استفاده می‌کنند. بنابراین هرگاه در این رساله از تحلیل اقتصادی حقوق یاد می‌کنیم، به‌واقع در مقام استفاده از ابزارهای تحلیل در «اقتصاد خرد» برای تبیین ماهیت و آثار یک نهاد حقوقی هستیم. وانگهی در این رساله به این جنبه از معنای واژه اقتصاد بیشتر توجه می‌شود که علم اقتصاد رفتار انسان‌ها در شرایط کمبود منابع را بررسی می‌کند. شکل‌گیری رفتار انسان‌ها تابعی از نیاز مشترک انسان‌ها به منابع و امکان دسترسی محدود به آن منابع است. پس در اقتصاد خرد به صورت علمی در مقام بررسی رفتار انسان‌ها در این شرایط هستند.

۲- معنای نهاد حقوقی: نهاد حقوقی در واقع آن بخش از روابط اجتماعی بوده که در حقوق موضوع حکم قانونی و یا قضایی قرار می‌گیرد. مبنای این

۱- در علم اقتصاد خرد تصمیم‌گیری واحدهای اقتصادی و واحدهای تصمیم‌گیری انفرادی مانند مصرف‌کنندگان در یک بازار رقابت به صورت جزئی است. در علم اقتصاد کلان رفتار اقتصادی در سطح کلان و ملی مورد مطالعه قرار می‌گیرد. احمدی، مسعود، کلیات اقتصاد، انتشارات پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۸، ص. ۱۵-۱۶.

حکم گاه قانون و گاه عرف و یا رویه قضایی است. (منابع حقوق). و این حکم گاه به صورت کلی (برای مثال در حوزه قانون‌ها و قانون‌گذاری؛ حکم قانونی) و گاه به صورت جزئی و معین (برای مثال در حوزه رسیدگی قضایی؛ حکم قضایی) است. برای مثال بر اساس ماده ۳۱ ق.م به عنوان یک حکم قانونی «تصرف به عنوان مالکیت دلیل مالکیت محسوب می‌گردد.....» در اینجا با یک حکم قانونی عام مواجه هستیم که برای «موضوعی» مانند تصرف مال در قالب یک اماره قانونی، «حکم مالکیت» را ثابت می‌داند. در حکم قضایی حسن متعهد به استرداد مال غصبی است نیز، به واقع با موضوعی مانند وجود مال غصبی و با حکم قضایی استرداد مال مواجه می‌شویم.

۳- هدف از این رساله: همان‌گونه که در کتاب روش‌شناسی و شناخت‌شناسی حقوقی گفته شد، یکی از روش‌های جاری و قابل اتکا در تفسیر حقوق، روش تحلیل اقتصادی است. این روش مبتنی بر شناسایی روش تفکر و مبانی رفتار انسان‌ها است و از این رو واقعیت رفتاری انسان‌ها را مورد توجه قرار می‌دهد. پس روشی واقع‌بینانه، قاعده‌مند و رهگشا در تفسیرهای حقوقی است. روش رفتارگرایانه که در کنار روش‌های ساختارگرایانه و کارکردگرایانه می‌تواند در کشف ماهیت روابط حقوقی موثر باشد. به‌ویژه که روش شناخت رفتارها خود می‌تواند تنظیم‌کننده و شکل‌دهنده ساختار و کارکرد یک رابطه حقوقی باشد. در واقع نباید فراموش کرد که اصولاً شکل‌گیری هر ساختار حقوقی نتیجه رفتار مداوم انسان‌ها در آن حوزه خاص اجتماعی است. پس شکل‌گیری ساختارها تابعی از رفتار کنش‌گران اجتماعی برای وصول به کارکرد خاص آن رابطه هستند. خاصه آنکه امروز در نظام‌های حقوقی پیشرفته نیز «روش تحلیل اقتصادی» به عنوان ابزاری برای تفسیر قانون و دستورالعملی برای تبیین نحوه قانون‌گذاری است. این امر ضرورت مطالعه این روش تحلیل را دوچندان می‌کند.

۴- وانگهی در ارزش این روش تحلیل نباید به ورطه مبالغه افتاد که خود آفت تحقیق است. پس همان‌گونه که گفته شده، اصولاً روش تحلیل اقتصادی

نیز یک روش تحلیل رفتاری است که در جمع با سایر روش‌های تحلیل می‌تواند راهگشای مقنن در وضع قانون و مفسران در تفسیر آن قرار گیرد. پس با گریز از مطلق‌نگری در حوزه تحلیل اقتصادی به تحلیل این روش مفید و ارزشمند می‌پردازیم.

۵- **تقسیم‌بندی رساله:** از آنجایی که هدف اصلی از این رساله فراهم آوردن زمینه تفکر تحلیلی با استفاده از ابزارهای اقتصاد خرد در حوزه حقوق خصوصی است، نگاه به موضوع‌های مطرح شده در حقوق خصوصی در حوزه اشخاص، اموال، اعمال حقوقی و مسولیت مدنی از دیدگاه تحلیل اقتصادی متفاوت است. نگاهی متفاوت که سبب تغییر دیدگاه و تعمیق نظریات حقوقی می‌شود.^۱ بر این اساس این رساله چهار کتاب و یک بخش نهایی به عنوان دوصد قاعده در تحلیل اقتصادی را در خود به ارمغان می‌آورد.

۶- در کتاب اول بنیان‌ها و تعریف‌ها و قاعده‌های اقتصادی در حوزه علم اقتصاد تحلیل می‌شود تا ذهن خواننده با تحولات این نظرات و قاعده‌ها و اصول حاکم و همچنین واژگان و زبان این علم آشنا شود، آشنایی ضروری که باعث شکل‌گیری روش تحلیل اقتصادی به صورت مقدماتی می‌شود. (کتاب اول: بنیان‌های تحلیل اقتصادی).

۷- در ادامه و در کتاب دوم به بررسی بستر روابط حقوقی تحت عنوان بازارها می‌پردازیم. بازار مکانی است واقعی و یا انتزاعی که روابط حقوقی در آن بستر شکل می‌گیرد و خود ساختار روابط حقوقی را تبیین می‌کند. گاه این

۱- وانگهی می‌دانیم که روش تحلیل اقتصادی جنگی از ایده‌ها و روش‌ها در علوم انسانی و به‌ویژه در علم حقوق را با خود به همراه دارد. جنگی که در یک سر این طیف با اندیشه‌های غنی و با بیان ساده‌کوتر (Cooter) و اولن (Ulen) آشنا شده و در طرف دیگر این طیف با اندیشه غنی ریاضی‌وار شاول (shavell) و ایپولیتو (Ippolito) مواجه می‌شویم. پس نویسنده در این دنیای رنگارنگ به اقتضای ذوق خود از روش‌های میانه بهره می‌برد تا خوانندگان با هر دو جنبه این روش تحلیل به صورت مقدماتی آشنا شوند و بتوانند مسیر خود را با توجه به حد دانش ریاضی خود و مخاطبان و موضوع‌های قابل تحلیل انتخاب کنند. بدیهی است روش انتخابی نویسنده در این رساله نیز یکی از روش‌های ممکن است و خود را از گرافه مطلق بودن و تنها راه ممکن بودن بری می‌داند.

بسترها سبب پویایی روابط حقوقی می‌شود که از آن به بازار آرمانی (بازار رقابت) یاد می‌کنند و گاه این بازار سبب نقص در روابط حقوقی و پیچیدگی روابط اجتماعی و ضرر عمومی می‌شود (بازار انحصار). گاه نیز با بازارهای واقعی مواجه هستیم؛ آنجایی که روابط حقوقی و اجتماعی به صورت واقعی وجود دارند و بیشتر روابط حقوقی و اجتماعی در این قالب محقق می‌شوند (بازارهای انحصار چندجانبه و بازارهای رقابت انحصاری)، (در کتاب دوم: بازارها و بستر روابط حقوقی - اجتماعی به صورت کامل بررسی می‌شود).

۸- در کتاب سوم به بررسی نقش «کنش گران و تصمیم گیران» و دخالت اراده آنان و شکل گیری اراده در نزد کنش گران اجتماعی می‌پردازیم. این کتاب در مقام تبیین «اهلیت و اراده» و تحلیل کلی «اعمال حقوقی» است (کتاب سوم: تصمیم گیری و اراده کنش گران).

۹- در کتاب چهارم با موضوع‌های حقوقی مواجه می‌شویم، در علم اقتصاد برای ساده‌سازی زبان ارتباط به مجموع این موضوع‌های حقوقی - اجتماعی «کالا» می‌گویند. اموال و مالکیت به عنوان «کالای خوب» و خواستنی و فعل زیان‌بار و مسئولیت مدنی به عنوان «کالای بد» و زیان‌بار محسوب می‌شوند و بر این اساس در این کتاب بررسی می‌شوند (کتاب چهارم: موضوع‌های حقوقی؛ کالاها). باشد که در این راه لطف خداوند مهربان رهگشای پیچیدگی‌های آن باشد. در این راه از حضرت «اویش» طلب نور و شوق می‌کنم تا در آخر سرچشمه فهم روش‌مند با تکیه بر روش تحلیل اقتصادی و رفتارگرایانه برای نسل‌های بعد فراهم آید.

۱۰- روش مطالعه این رساله: مخاطبان می‌توانند خلاف روال معمول، از بخش پایانی در «دو صد قاعده» شروع کنند، تا خلاصه‌ای از آنچه باید در کتاب بخوانند و به جست‌وجو بکاوند را در ذهن نقاد و تیزبین خود به همراه داشته باشند، اگرچه در پایان مطالعه این رساله بار دیگر می‌توانند به قاعده‌ها مراجعه و یافته‌های خود را بازخوانی کنند. اما در مطالعه کتاب‌های این رساله، حقوقدانان در مطالعه خود باید از کتاب اول به سرعت بگذرند و فقط با اصطلاحات آن

آشنا شوند. از مفاهیم ریاضی و نمودارها و واژگان اقتصادی نهراسند، چه اینکه ریاضیات مخفی در کتاب اول چیزی جز ابزاری برای کمی‌سازی مفاهیم کیفی نیست. در هر حال در جست‌وجوی دانش کاربردی خاصی در کتاب اول نباشند تا نامانوسی درس‌های اقتصادی بر ایشان غلبه نکند. از کتاب دوم به آرامی به مطالعه بپردازند و سعی در تصویرسازی و مثال‌یابی برای هر موضوعی کنند. در کتاب سوم و چهارم بیشتر با موضوعات حقوقی آشنا می‌شوند و خوب است تا مثال‌های حقوقی بیشتری را برای تمرین ذهنی فراهم آورند. از صعوبت راه نمی‌هراسند آنانی که تا انتها به امید سرچشمه‌های زلال قدم برمی‌دارند و در انتها آن را می‌یابندش.

۱۱- برای آنان که با اقتصاد مانوس هستند کتاب اول آشناتر است؛ عبارت‌های آشنا که راه را برای فهم بحث‌ها از منظر حقوق فراهم می‌آورد. ایشان باید مقدمه علم حقوق را خوانده باشند و حسب مورد مروری بر قانون مدنی به اقتضای هر مبحث نمایند، اگرچه سعی در تعریف اصطلاحات حقوقی در ذیل متن می‌نماییم تا ابهام واژگانی مانع هم‌زبانی نشود. از کتاب دوم گذراتر بخوانند و در جست‌وجوی مفاهیم اقتصادی خود در متن باشند و مثال‌های حقوقی را جهت تطبیق با روش تحلیل اقتصادی نظاره کنند.

۱۲- برای دیگرانی که به علوم انسانی علاقمند هستند، کتاب اول تا کتاب آخر را ترنم‌کنان و با آرامش بخوانند. اگر بخشی را کمتر فهمیده و یا با آن ارتباط برقرار نکردند، از آن درگذرند، پای در راه نهادن، بهتر از تردید در مسیر داشتن است. بی‌تردید، در آخر مطالعه این رساله، ناخودآگاه، نگاهی متفاوت و عمیق به جهان تحلیل‌ها خواهند داشت. جهانی متفاوت، از آنچه می‌دانسته و یا می‌خواست‌اند، جهانی شاید زیباتر و یا شاید دهشتناک‌تر از آنچه از رفتار انسان‌ها می‌دانسته‌اند و یا آرزوی آن نوع از رفتار را داشته‌اند. باری واقعی‌تی که به دانستنش می‌ارزد.

۱۳- در آخر نیز «دو صد قاعده تحلیل اقتصادی» را بر اساس متن کتاب استخراج کرده و در یک مجموعه فراهم آورده‌ایم تا خوانندگان بتوانند با استفاده

از این قاعده‌ها به ابزاری کاربردی مجهز شوند که در راه تعمیق بخشیدن به تحلیل‌های در این حوزه به کار آید. باشد که این رساله گرهی از ذهن کاوش‌گر محققان بگشاید و بندی از پای حرکت محققان بردارد تا شاید در این مسیر قدمی به خیر و قلمی به نیکی برای ابنای بشر بردارند و نقطه ابهامی را بگشایند.

ذوق اگر داری در این دریا درآ
عاشقانه خوش بیا با ما برآ
گر بیابی گوشه میخانه‌ای
کی کنی رغبت به ملک دو سرا

(شاه نعمت‌اله ولی)

ایران‌پور تابستان نود و پنج

کتاب اول

مفاهیم و بنیان‌های علم اقتصاد خرد

۱۴- در این کتاب، بنیانه‌های تحلیل اقتصادی را به زبانی متفاوت و با تطبیق مفاهیم اقتصاد خرد در حوزه حقوق، به صورت ابتدایی و گذرا تحلیل می‌کنیم.^۱ در این راه در دفتر اول به بررسی مفاهیم اولیه و در دفتر دوم به تبیین قاعده‌ها و اصول حاکم بر اقتصاد خرد می‌پردازیم.

۱- در کتاب اول از این رساله به‌ویژه از دو کتاب ارزشمند اقتصادی موسوم به تئوری و مسائل اقتصاد خرد دومینیک سالواتوره با ترجمه روان و شیرین جناب آقای دکتر حسن سبحانی و کتاب ارزشمند کلیات اقتصاد (خرد- کلان) تالیف جناب آقای مسعود احمدی به صورت کامل بهره برده ام و کلام بزرگان برای آشنایی کامل با زبان اقتصادی در متن محفوظ مانده است.